

За необходимостта от правилно говорене и изучаване на реторика днес

Милка Бакърджиева

On the need for correct speaking and learning rhetoric today: Whatever modern technologies may be implemented the art of verbal communication and the skills related to public speaking will remain unrivalled. The skill of correct, articulate, and interesting speaking is considered a liberal art. The principles and practices of this art, developed and updated throughout the course of human civilization, are now the subject matter of the contemporary rhetoric studies. The question we should with is why we should study rhetoric today. This paper provides one of the possible answers to this question.

Key words: some thoughts related to efficient public speaking, rhetoric, the need for studying rhetoric today

ВЪВЕДЕНИЕ

Колкото и да напредват технологиите, каквито и кибер- и виртуални техники и технологии да навлизат в деловия живот, в политиката, в образованието, в медицината и във всички други сфери, свързани с работата с хора, вербалната комуникация и уменията да се говори правилно ще останат без конкуренция и без заместител. Убедителната и добре аргументирана реч може да постигне резултати каквито не са в състояние да осигурят и най-добрите съвременни технологии. Способността да се говори правилно, ясно, интересно и, най-вече, въздействащо граничи с ораторското изкуство. Днес не е модерно да се говори за ораторско изкуство. Въпреки това правилното и ефективно говорене използва повечето от неговите принципи и похвати (съобразяване с публиката, ясна цел, актуалност на темата, убедителни аргументи, емоционалност, съгласие между вербалната и невербална комуникация и пр.).

Настоящото изложение е структурирано в две точки:

- мисли за правилното говорене пред публика
- причини за изучаване на реторика днес.

1. Мисли за правилното говорене пред публика

Умението да се говори правилно (да се използват подходящите думи, да се каже това, което трябва и колкото трябва и то така, че да се убедят слушателите и да се повлияе върху тяхното поведение) е занимавало умовете на хората още от най-дълбока древност. До нас са достигнали мислите на древногръцките и древноримски философи и оратори, на много учени, писатели, политици и хора, които през целия си съзнателен живот са правили опити да въздействат на хората с правилно говорене. Ето някои от тях:

Таблица № 1

Мисли за правилното говорене пред публика

Сократ	„Започни разговор в два случая: когато си обмислил ясно предмета или когато е необходимо да кажеш нещо, тъй като само в тези случаи е по-добре да се говори, отколкото да се мълчи”
Софокъл	„Едно е да говориш много, друго е да кажеш нещо”
Франсоа Дьо Ларошфуко	„Същността на етикета се състои в това да кажеш всичко, което трябва да бъде казано, и само толкова”
Волтер	„Човек винаги говори неумело, когато няма какво да каже”
Волтер	„Необходимостта да се говори, затруднението вследствие на това, че няма какво да се каже и желанието да се прояви ум са трите неща, способни да направят смешен и най-великия

	човек”
Ръдиард Киплинг	„Човечеството не познава по-силен опиум от думите”
Г. Флобер	„Думата не е друго, а далечно и слабо ехо на мисълта”
Менандър	„Няма нищо по-силно от думите”
Хораций	„Веднъж изпусната, думата не се връща назад”
Франсис Бейкън	„Предпазливостта в думите е най-висшето красноречие”
Цицерон	„Изкуство е не да кажеш това, което трябва, а да не кажеш това, което не трябва”
Конфуций	„Който говори много, все ще каже нещо, което не е трябвало да казва”
Сенека	„Който не умее да мълчи, той не е способен и да говори”
Клавдиан	„Не говори винаги каквото знаеш, но знай винаги какво говориш”
И. Винкелман	„В изкуството да се говори не е трудно да се каже много, а да се каже малко”
В. О. Ключевски	„Висша степен на изкуството да се говори е умението да се мълчи”
Келвин Къмидж	„Не ми е навредило никога онова, което съм премълчал”
Овидий	„Не е голяма заслуга да се мълчи вечно и навсякъде за всичко, но грешно е да се говори това, за което трябва да се мълчи”
Саади	„...„По – добре е да мислиш за това, което говориш, отколкото да се каеш за това, което си казал”
И. Сади-Карно	„Говори малко за това, което знаеш, и никак, за онова, което не знаеш”
Джордж Елиът:	„Благословен да е онзи, който няма какво да каже и си мълчи, за да скрие това”
Марк Твен	„Разликата между точните и почти точните изрази е подобна например на разликата между факела и светулката”
Франсоа Дьо Ларошфуко	„Тайната да се харесаш в разговор е да не разясняваш много нещата: да ги кажеш наполовина и да оставиш да ги отгадаят е знак, че имаш добро мнение за другите; нищо не ласкае повече тяхното самолюбие”
Паскал	„Който много пояснява, обижда”
Изократ	„У глупците езикът изпреварва мисълта”
Хилон	„Не позволявай на езика да изпреварва мисълта ти”
Хораций	„ Думите не ги търси, търси факти и идеи, щом мисълта е ясна, думите сами ще се излеят”
Сенека	„Преди да кажеш нещо на другите, кажи го на себе си”
Джордж Джессел	„Вашият мозък започва да работи от момента на раждането Ви и никога не спира, ако не ви се наложи да говорите пред публика”

Съвременната литература по човешко общуване и комуникации изобилства с множество разсъждения относно правилното и ефективно говорене пред публика. Такива съществуват и в публикациите на автора [1]. Всяко едно от тях обаче бледнее пред ценните мисли, представени в таблицата. Затова тук ще се въздържим от допълнителни разсъждения в тази посока и ще преминем към изясняване на основните, според нас, причини за връщане към принципите на реториката, определена от древноримските оратори Цицерон и Квинтилиан като “науката за правилното говорене”.

2. Причини за изучаване на реторика днес

Първо, съвременната реторика е наука за способите на убеждаващата комуникация. Във всяка професия, свързана с въздействието върху човека, се сблъскваме с феномена убеждаване. Въздействието на ръководителя върху подчинения, на педагога върху обучавания, на лекаря върху пациента, на продавача върху купувача, на автоинспектора върху водача – това е далеч непълнен списък на областите на професионална дейност, където е необходимо убеждаващо въздействие. Ако отчетем сферите на политиката, на правото, на пропагандата, а също взаимодействието на хората в семейството, в бита, в обществените организации, където също се проявява феноменът убеждаване, то можем да заключим, че областта на приложение на реториката е необятна. *Особено важно е това приложение в сферата на мениджмънта, политиката, правото, журналистиката и обучението, тъй като това са сферите, които допринасят в най-голяма степен за преодоляване на противоречията и обновяване на обществото.*

Словото е едно от най-великите оръдия на човека. Безсилно само по себе си, казано умело, искрено и навреме, то става могъщо и покоряващо. То е способно да увлече самия говорещ и да го заслепи с блясъка си. Ето защо говорещият трябва да борави внимателно и умерено с това оръжие. Той не трябва да забравя съвета на Гьоте: „Говори убедено, думите и влиянието върху слушателите ще дойдат от само себе си” [3, с. 213].

Второ, изкуството да се говори правилно и всеотдайните познания по реторика са особено необходими на съвременния ръководител в неговото професионално ежедневие. В днешно време той трябва да говори така, че действително да убеждава своите събеседници. Това са не само неговите подчинени и сътрудници, колективът като цяло, но и неговите колеги ръководители, висшестоящи ръководители, политици, представители на външни организации, на синдикати и групи за обществен натиск, на държавни и местни органи на управление, на обществеността, на средствата за масова информация и т.н. Във всички тези случаи той, подобно на опитният оратор, трябва да се готви предварително за предстоящата публична изява (участие в делова или светска беседа, събрание, делово съвещание, преговори, презентация, конференция, брифинг, интервю, представително мероприятие и т.н.), като мисли за началото (за ефекта на първите фрази), за целевото съдържание на речта и за нейния край. В тишината на своя кабинет трябва да обмисли остроумните и оригинални речеви похвати, с които ще грабне вниманието на своите слушатели, аргументите, с които ще докаже истинността на своите тези, стила, с който ще изрази най-точно, кратко и ясно изложението и, разбира се, структурата на речта. Съвременната реторика изисква от ръководителя да подкрепи своите тези с обективни и систематизирани факти, защото един от критериите за достоверност е именно информационният аспект на речта. Другият, който би сближил неговата позиция с тази на събеседниците му, е емоционалният аспект.

Добре подготвената и правилно произнесена реч ще му позволи да индивидуализира организацията, да я представи пред обществеността като социално отговорна и надеждна структура, да отговори на зададените въпроси и с това да представи гледната точка на нейното ръководство, да повиши своя и на организацията престиж.

Трето, добрата реторика или още правилното говорене пред публика осигуряват на всички, които работят върху усъвършенстването си в тази

посока, конкретни предимства в личен, социален и професионален план. Ето в какво се изразяват те [2, с.10

Лични умения: преодоляване на притесненията и сценичната треска; по-голямо самочувствие; по-голяма самоувереност; по-добра техника на говора; по-ясен и прецизен изказ; по-голяма сила на убеждението; по-добра самоорганизация; изграждане и развитие на педагогически и психологически умения; умение за импровизация; по-добро разбиране на методите и инструментите на говора; умение по-добре да се мотивират останалите; сила за прокарване на нови идеи; повече спонтанност и находчивост; разширяване на речниковия запас; по-лесно справяне с езика; по-добра координация на мимиката и жестовете по време на разговор или при произнасяне на речи; по-добро възприемане на невербалните изразни средства; по-добро умение за слушане; преодоляване на страха от приказването; усвояване на границите и възможностите на помощните средства; по-бързо и по-ефективно подготвяне на ръкописи, концепции и др. помагала за речи и презентации.

Лични успехи във всички области: по-добро общуване; повишаване на шансовете и възможностите; по-голяма признателност и внимание; преодоляване на страха да говорим пред група; по-добри психологически възможности за вживяване; повече възможности за оказване на влияние; повече разбиране и внимание към останалите; разбиране на необходимостта от внимателно слушане; положителна представа за себе си и обкръжаващия свят.

Социални възможности: по-голяма сигурност; изграждане на контакти и връзки; преодоляване на личните прегради; по-леко влизане в групи, общности и пр.

Професионални възможности: по-голяма настойчивост в дискусиите и конференциите; по-лесно преговаряне; по-добро вътрешноведомствено общуване; по-добро владение на изкуството да изнасяш доклади в различни ситуации и обстоятелства; по-бързо „продаване“ на идеите; подобряване на писмения изказ; по-голяма наблюдателност за новите източници; по-бързо и по-добро убеждаване чрез техниките за презентация; повече обективност и толерантност.

Вижда се, че има много причини, заради които си заслужава да се упражняваме в изкуството на речта. Ако трябва да обобщим, правилното говорене съдейства за развитие и укрепване на личността.

Четвърто, “за интелигентния човек да говори лошо би трябвало да се смята, че е също така неприлично, както и да не умее да чете и да пише” [(3, с. 19); (4, с. 319)]. Тези думи на известния руски писател Антон Павлович Чехов не оставят никакво съмнение, че овладяването на реториката е една необходимост.

Правилното говорене пред публика е нещо, което може да се научи. Цицерон е казал, че “поетите се раждат”, а ораторите се създават”. За това могат да помогнат и конкретните условия. На въпроса, как се става оратор, известният руски писател и оратор, академик и виден съдебен и обществен деец Анатолий Фьодорович Кони отговорил, че *има разлика между красноречието и умението да говориш публично, т. е. да бъдеш оратор.* “Това умение се постига, като се спазват три изисквания или условия: трябва да познаваш предмета, за който говориш, точно и подробно, след като си си изяснил напълно неговите положителни и отрицателни качества; трябва да познаваш родния си език и да умееш да използваш неговата гъвкавост, неговото богатство и своеобразни конструкции . Най-после ...трябва да не лъжеш”[3, с. 21 и 205]. Що се отнася до *красноречието*, разбирано като дар слово, което вълнува и увлича слушателя с красотата на формата, с яркостта на образите и със силата на точните изрази, за това човек трябва да има специална подготовка, отчасти вродена, отчасти в резултат на възпитателни влияния на средата, примери, четене и собствени преживявания [3,с.205].

Доброто обучение в говорене пред публика може да реализира, както посочихме по-горе, множество предимства в личен, социален и професионален

план. Едно от най-важните неща е намаляването на така нар. подиумна или сценична треска, която се наблюдава при повечето хора, които нямат опит в публичното говорене. Изследване върху най-големите страховете на хората, проведено от американски учени с участието на около 3000 човека, показва, че на първо място е “страхът да се говори пред публика”. За да се оцени по достойнство този отговор, трябва да се спомене, че “смъртта” е на шесто място в този списък.

Пето, реториката е “наука за законите на мнението”. Това становище на най-великия и авторитетен древногръцки учен и философ Аристотел, изразено в неговото съчинение “Реторика”, насочва вниманието към *изключителните възможности на реториката за решаване на държавни дела, за формиране и изменение на общественото мнение.* Именно за тези цели е била използвана тя в зората на нейното развитие. Още през III век пр. н. е. в Гърция, а малко по-късно и в Рим, се създали школи по реторика, в които младежите, които се готвели за държавни служби и за обществена дейност, изучавали реторика, логика, право, философия, история и литература. Античните реторици (ретори) владеели не само изкуството да убеждават, но и умението да доставят на своите слушатели удоволствие от смелата и оригинална мисъл. Чрез своите речи те ги призовавали към добро, към справедливост, към изпълнение на гражданския и на патриотичния им дълг.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Съвременната реторика оперира повече с идеи. Основното схващане е, че само идеи могат да променят други идеи. По-този начин се използва тя при необходимост от внасянето на промени в съществуващите ценностни модели на обществото или при необходимост от изграждането на нови такива.

Ако трябва да отговорим с едно изречение, дали е актуална потребността на обществото от разработването на проблемите на реториката днес, отговорът ще бъде положителен. Без убеждаваща комуникация е трудно да се осъществи демократизацията на обществения живот и цялостното преустройство на системата, както и усъвършенстването на реторичните умения на всички, чиято професия е свързана с въздействието върху други хора.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бакърджиева, М., Бизнескомуникиране, Свищов, АИ „Ценов”, 2007
- [2] Ебелинг, П., Реторика – пътят към успеха, С., Планета -3 , 2002
- [3] За ораторското изкуство, С., Партиздат, 1975
- [4] Кнорринг, В. И., Теория, практика и искусство управления, М., Норма-Инфра-М, 1999

За контакти:

Доц. д-р Милка Бакърджиева, катедра „Мениджмънт”, Стопанска академия „Д.А.Ценов” – Свищов, тел. 0631 4 59 91, E-mail: bakardzhieva@uni-svishtov.bg

Докладът е рецензиран.